

öket, hogy azt „Osztrák szellemben és angol ízlés szerint” fogja elkészíteni.

Lényegében ugyanezt a módszert követte (mint Frank nyomán eddig is utaltunk rá) előadó tanárként és historikusként is. Gondosan fölmérte szakterületét, akár művészet-történeti előadássorozatról, akár történelmi stúdiumokról volt szó és széleskörű tájékozottságát, nyelvismeretét, kiváló íráskészségét „bevetve” mindig azt nyújtotta, amit hallgatói és feltételezett olvasói vártak tőle. Nem hatni akart elsősorban tehát, hanem tetszeni, *érvényesülni*. És ez sikerült is, hiszen szinte mindent elért amit akart: keresett előadó, jónevű történész, nagyhírű tudományos társaságok megbecsült tagja lett. Csak éppen önálló szemlélettel, világlátással rendelkező eredeti gondolkodó nem lett, nem lehetett soha. Kérdés, hogy önmagát, önazonosságát kétségbeesetten kereső *énjét* hogyan értékelte? Hogyan számolt el magában múltja sötét foltjaival,

tudatosan elkövetett, súlyos károkat okozó tetteivel? S épp ez az, tökéletesen egyetértek a szerzővel, ami a „Zerffi-jelenséget” (Frank T.) igazán izgalmassá teszi. A „szakadatlan identitásválság” ... és a görcsösen makacs alkalmazkodási vágye e „megdőbbséget példázata” (Frank T.), mely Zerffi „anacionális” karakteréből is eredeztethető, ismételten a jó ügyek tudatos választására-vállalására, és kiegyensúlyozott, állhatatos szolgálatára hívja fel az utókor figyelmét. Ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy a soknemzetiségű Monarchia bonyolult társadalomfejlődése, beszűkült lehetőségekereje olyan „szociális peremhelyzetet” (Frank T.) eredményezhetett, melynek árnyalt vizsgálata továbbra is elsődrendű történelmi feladat.

Frank Tibor Zerffi-monográfiája ezért igen fontos darabja napjaink magyar historiográfiájának.

Borsi-Kálmán Béla

ERNEST BAUER

DER LETZTE PALADIN DES REICHES Generaloberst Stefan Freiherr Sarkotič von Lovčen

(Verlag Styria, Graz, 1988.)

A magyarországi olvasó is érdeklődéssel veheti kezébe a grazi Styria kiadó ismeretterjesztő szándékú életrajzsorozatának újabb kötetét. S nem csupán az inkább politikai mint katonai szerepvállalásra parancsolt vezérezredes életútjának magyar vetülete miatt.

Sarkotič curriculum vitae-je — horvát származása, katonai pályafutása, kinevezése 1914 végén Bosznia-Hercegovina tartományi kormányzóává és vezénylő tábornokává, itteni politikai és katonai teljesítménye — nemcsak hagyományosan alakult: már akkor feltűntek a deviáns összetevők, amikor ezeket még nem a Monarchia temetkezése diktálta.

Az idős szerző, Ernest Bauer, feladatát jól oldotta meg. Ami teljesítményében kifogásolható talán, az döntőbben az ismeretterjesztés korlátaiból, kötöttségeiből következik: az összetettebb kérdések megválaszolásánál olykor elmarad, vagy dőcögössé válik, frázisba szalad az indoklás. (Pl.: Conradot követően miért nem Sarkotič lett a vezérkar főnöke, hűsége a Monarchiához, a nagyobb hazához és forrás szeretete horvát hazája iránt.)

Szakmailag talán egy kifogást tehet a recensens: a szerző ott is döntő súlyú forrásként használja Sarkotič (Magyarországon egyébként Tonelli Sándor révén ismert) naplóját, ahol kevésbé szubjektív források is állnak rendelkezésre.

Ami a részleteket illeti: Bauer Sarkotič katonai minősítéseit felhasználva mutatja be a

katonai életút állomásait. Sarkotičot egyébként így látták minősítői: átfogó katonai tudással, helyes ítéletalkotással és erős döntésképeséggel bír. Ezeket a világos parancsadás művészetére egészíti ki nála. Azt ugyan a szerző részletesen ismerteti, mikor, hová és milyen beosztásba vezényelték — a századfordulón pl. alezredesként, majd ezredesként zászlóaljparancsnok Prágában, hadtest vezérkari főnök Nagyszébenben, az 5. gyalogdandár parancsnoka Linzben, (ahol — 1907-ben — megkapta vezérőrnagyi kinevezését), majd következett Bolzano, később a VI. magyar—szlavón Landwehr-honvédkörzet parancsnoksága — ám ennek csak egyértelmű előnyeit látja. (Ezek persze meghaladták a hátrányokat.) Ami pedig „a politikus tábornokot” a szerzőnél illeti, ennek körülménye ma már kissé kevésnek tűnik. — „... nem csupán parancsátvevő és kivitelező...”

Igen jól sikerültek azok az oldalak, ahol a könyv szerzője Sarkotič 1914-es kinevezésének körülményeit, a szelekciós mechanizmus működését vizsgálja. Ami végül is döntőnek bizonyult, az Sarkotič Potiorek-bírálata volt: egyébként alighanem ez — más katonai vezetők kritikája — az egyetlen terület, ahol Sarkotič valós katonai képességeit — nagyobb léptékű hadműveletet élesben nem vezetett — mérni lehetne.

A frissen kinevezett tartományi kormányzó és vezénylő tábornok politikai programja —

előadta ezt az államfőnek és rögzítette naplójában is — eklektikus és ellentmondásos volt. Míg szerencsétlenségnek minősítette, hogy az okkupációt követően nem a régi határőrvidék tradíciójából is táplálkozó katonai, hanem polgári kormányzatot teremtettek, intellektuális fogalmazással vetette papírra: „...a legjobb politika számunkra, ha nem csinálunk politikát...” — ezen természetesen a pártpolitika kikapcsolását értette. Mindezt Ferenc József helyeselte, aki a kihallgatás végén ezt mondta: „...tehát semmiféle politika. Rend és jó közigazgatás. Kemény, ám jó szívvel párosítva. Katonailag pedig tartani a Landot.”

Sarkotič naplójegyzetei egyébként arról is tanúskodnak, hogy elvitte magával Sarajevóba a „Legfelsőbb Hely” munkatípusát: „...ma a tartományt csak az kormányozhatja, aki naponta 16 órát dolgozik...” A szerző azonban csak röviden, említésszerűen szól arról, hogy Sarkotič katonai eszközökkel oldott meg igazgatási feladatokat is: e hármass ellentmondás feloldására nem vállalkozott.

Többször is szót kapnak az életrajzban Sarkotič konfliktusai. Így az a kálvária, amelyet Sarajevo Festunggá deklarálásának terve során járt, vagy amely Stürgkh-vel állította szembe. Nem kerülték el a szerző figyelmét azok az összeütközések sem, amelyek — így Montenegro megtámadásának kérdésében — tisztább katonai dimenziókban keletkeztek.

Érdekes és jellemző Sarkotič véleménye a tartományban végbement felségárulási és kémkedési perekről: primitív és árnyalt egyszerre. Amíg e pereket „...politikailag abszolút szükségesnek...” vélte és a megtalált (majd később „elvesztett”) bizonyítékokból a Szerbiának küldött ultimátum megalapozottságát olvasta

ki, hangsúlyozta: politikailag nem kíván beavatkozni. Igaz, ehhez hozzáfűzte: ezt magasabb szinten kell megoldani. Ami pedig nem Sarkotič, hanem a szerző e kérdéssel kapcsolatos teljesítményét illeti, némi elmarasztalástól nem zárkozhatunk el: Bauer e perek sajátos természetét távolról sem világította meg.

Az 1918-at követő életút — Sarkotič 1939 őszén halt meg — bemutatása érthetően vázlatos: kár azonban, hogy nincs exaktabb válsz Sarkotič és a horvát ellenzék, illetve emigráció kapcsolatainak természetéről.

Különösebb magyarszimpatiával Sarkotičot nem lehet vádolni. Már említett audienciája alkalmával is bírálta a magyarok horvát politikáját — Tiszát sem kímélve. A magyar miniszterelnökkel egyébként tartományi kormányzóvá történt kinevezését követően tárgyalt Budapesten — eléggé eredménytelenül. Felsőbb kormányzati szervének, a közös pénzügyminisztériumnak tevékenységében is magyar motiváltságú negatívumokat fedezett fel. Magyarellenessége személyes jellegű politikai kapcsolatainak alakításában is funkciót nyert. Szubjektivitása ma már csak ott tűnik enyhébbnek, ahol sorai valóságközeliséget mutatnak — így Tisza délszláv útjánál. „...Tisza útja politikai halálmenet volt... ő sem tudott megszabadulni az előítéletektől... a magyar nemzetállam fikciójához tartotta magát... Tisza, a tehetséges politikus saját vakságának vált áldozatává...” — jegyezte fel naplójában.

Ha Magyarországon nem is így írnánk meg egy katonai vezető életrajzát, Bauer módszere e teljesítménye mindenképpen figyelemreméltó.

Vargyai Gyula

ROJ MEDVEGYEV

M.V. FRUNZE ÉS F.E. DZSERZSINSZKIJ HALÁLÁRÓL Voenno-isztoriceszkij Zsurnál, 1989/3. szám, 54—61. o.

A 20-as évek közepén a Központi Bizottság létszáma alacsony volt, a XIII. kongresszus után mindössze 53 fő. Egyes tagjainak tekintélye meghaladta a Politikai Iroda vagy a Központi Bizottság Titkársága tagjainak a tekintélyét, és ez természetesen korlátozta Sztálin, valamint a hatalomért harcolók befolyását és hatalmát. Azt lehet mondani, ezek közül jelentősen kiemelkedett nézeteinek függetlenségét tekintve M. Frunze és F. Dzserszinszkij. Ezenkívül a hatalom jelentős része az ő kezükben összpontosult.

Frunze, a régi forradalmár, 1917 után nem-

sokára átkerült a Vörös Hadseregbe, 1919 elején már a Keleti Front déli hadseregcsoportjának parancsnoka volt, amely érzékeny veszteségeket okozott Kolcsaknak. Néhány hónap múlva már a Keleti Front parancsnokaként sikeres harcokat folytatott az Ural és Közép-Ázsia felszabadításáért. 1920 szeptemberében kinevezték a Déli Front parancsnokává és irányította Vrangel szétzúzását Észak-Tauriában és a Krímbe. A polgárháború befejezése után a Forradalmi Katonatanács megbízottja, majd az ukrainai és krími csapatok parancsnoka volt. Olyan parancsnokoktól eltérően,